प्रदेश नं १

खानेपानी , सिंचाई तथा उर्जा मन्त्रालय

सिंचाई दिवस २०७८

(२०७८/१२/२५)

सिंचाईका अवसर र चुनौती

कृष्ण प्रसाद राजवंशी
डिभिजन प्रमुख
जलस्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन , झापा

प्रदेश नं १ सरकार
सिंचाईको नारा

- जहाँ खेति, त्यहाँ सिंचाई
- व्यवस्थित सिंचाई उन्नत कृषि , समृद्ध प्रदेश सुखी प्रदेशवाशी
- सिंचाई गरौं , उत्पादन बढाऔं

प्रदेश नं १ को भौगोलिक क्षेत्र तथा भू उपयोगको विवरण

सि.नं.	विवरण	इकाई	देशको	प्रदेश १ को	देशको तुलनामा प्रदेशको प्रतिशत
1	हिमाली क्षेत्र	हेक्टर	५१८१७००	१०४३८००	२०.१४
2	पहाडी क्षेत्र	हेक्टर	६१३४५००	८६८६००	१४.१६
3	तराइ क्षेत्र	हेक्टर	३४०१९००	६७८१००	१९.९३
	जम्मा	हेक्टर	१४७१८१००	२५९०५००	१७.६०

Source-Statistical Information on Nepalese Agriculture, 2012/2013

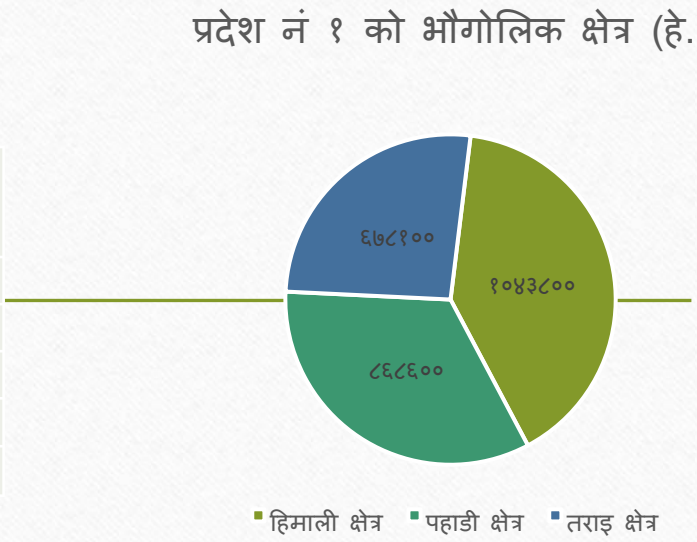

सि.नं.	विवरण	इकाई	देशको	प्रदेश १ को	देशको तुलनामा प्रदेशको प्रतिशत
1	खेती गरिएको जमिन	हेक्टर	३०९१०००	७१५४३०.००	२३.१५
2	खेती नगरिएको खेती योग्य जमिन	हेक्टर	१०३००००	८५०२०.००	८.२५
3	वन जंगल झाडी समेत	हेक्टर	५८२८०००	८००४४०.००	१३.७३
4	चरन खर्क		१७६६०००	३७६६०.००	२.१३
5	पानी		३८३०००	१८४८६०.००	४८.२७
6	अन्य		२६२००००	१९१८१०.००	७.३२
7	जम्मा	हेक्टर	१४७१८०००	२०१५२२०	१३.६९

Source-Statistical Information on Nepalese Agriculture, 2012/2013

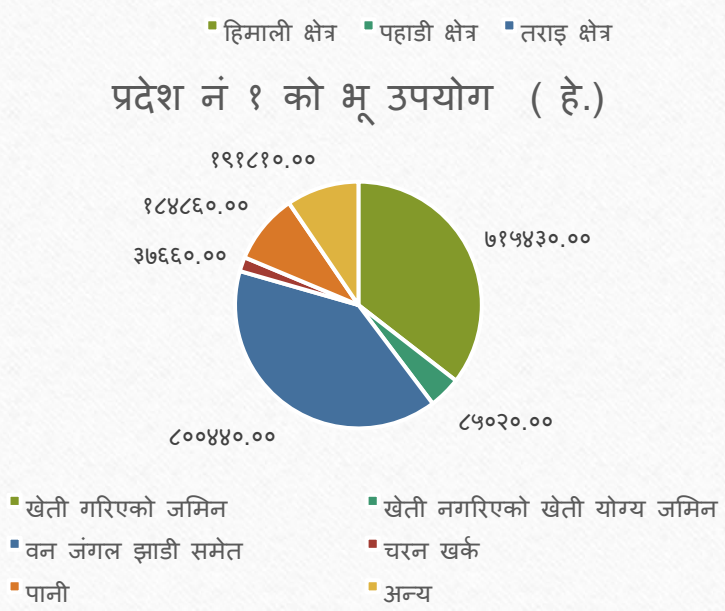

नतिजा सूचक	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	योजनाको अन्तिम वर्ष २०८०/८१
प्रभाव	**कृषि योग्य भूमिमा दिगो र भरपदो सिँचाइ सुविधा विस्तार**	प्रतिशत	३९	४०.२	४१.४	४२.६	४३.८	४५
असर १	सिँचित क्षेत्र विस्तार	हे. लाखमा	३.०२	३.०९	३.१८	३.२७	३.३६	३.४५
असर २	विद्यमान सिँचाइ आयोजनाको उपयोग	प्रतिशत	५०	५२	५४	५६	५८	६०
असर ३	कृषक व्यवस्थित सिँचाइ प्रणाली सुदृढीकरण	हे. लाखमा	२.२४	२.३१	२.३८	२.४५	२.५२	२.६०
असर १	**सिँचित क्षेत्रको विस्तार सम्बन्धी उपलब्धि सूचक**							
क)	तराईमा मझौला सिँचाइ आयोजना (200-2000 हे.)	संख्या	***१४०***	***156***	***173***	***190***	***210***	***210***
ख)	पहाडमा साना तथा मझौला (25-200 हे.)	संख्या	***200***	***205***	***210***	***215***	***220***	***200***
ग)	टार र लिफ्ट सिँचाइ	संख्या	***30***	***40***	***50***	***60***	***70***	***80***
घ)	भूमिगत सिँचाइ (स्यालो तथा डिप ट्युवेल)	संख्या	***30198***	***30223***	***30248***	***30273***	***30300***	***30300***
ङ)	सिमसार बहुउद्देश्यीय आयोजना (खानेपानी, सिँचाइ, माछापालन, पर्यटन, जलाधार संरक्षण)	संख्या	***०***	***1***	***2***	***3***	***5***	***५***
च)	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाइ प्रणालीको विकास (प्लाष्टिक पोखरी, हिउपोखरी, फोहरा र थोपा)	संख्या	***1000***	***1250***	***1500***	***1750***	***2000***	***2000***
असर २	**विद्यमान सिँचाइ आयोजनाको पूर्ण उपयोग सम्बन्धी**							
क)	नियमित ममेत तथा पुनःस्थापना	वार्षिक संख्या	३५०	३५०	430	510	590	700
ख)	ज.उ.स. को साझेदारीमा पुनःस्थापन र संचालन	संख्या	२	४	६	८	१०	१२
असर ३	**कृषक व्यवस्थित सिँचाइ प्रणाली सुदृढीकरणको**							
क)	आयोजना हस्तान्तरण	संख्या	340	350	360	370	380	390
ख)	उत्कृष्ट जलउपभोक्ता संस्था पुरस्कृत	प्रति संख्या	-	1	2	3	4	४
	कार्यक्रम							
	सिँचाइ शुल्क व्यवस्थापन तथा नियमन तालिम	जना		250	500	750	1000	१०००
	बाली विविधिकरण तालिम	जना		500	1000	1500	2000	२०००
	बाली विविधिकरण नमूना कृषि	संख्या		3	6	10	14	१४
	आयोजना व्यवस्थापन तालिम	जना		250	500	750	1050	1050

प्रदेश सरकार

खानेपानी सिंचाई तथा ऊर्जा मन्त्रालय

प्रदेश १

विभिन्न योजना अवधिमा विकास गरिएको सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टरमा)

योजना अवधि			प्रदेशको कूल कृषि योग्य भूमी	सरकारी निकायहरुको प्रयासबाट					सिंचाइ सुविधा पुर्याउन बांकी भुमी	आवधिक योजना 076/77-2080/81 को लक्ष्य हेक्टर (९)	हाल सम्मको प्रगती	कैफियत
				सतह सिंचाइ			भुमिगत जल सिंचाइ	कूल जम्मा				
				नयाँ सिंचाइ	कृषक कुलो सुधार	जम्मा						
१			२	३	४	५(३+४)	६	७(५+६)	८(अघिल्लो आ. व. को ८-पछिल्लो आ. व. को ७ घटाउने)		१०(७/९) %	(स्रोत-प्रथम आवधिक योजना 076/77-2080/81 पाना 168 ,प्रदेश योजना आयोग प्रदेश नं.१)
आधार वर्ष	075/076		७८३५९५	255180		255180	47278	302458	481137			
आ. व.	076/077			3267	15859	19126	550	19676	461461	43000	४५.७६	४३हजार हेक्टर लक्ष्य
आ. व.	*077/078*	*(संघ+प्रदेश) सरकार*		*776*	*7270*	*10557*	*327*	10884	450577		७१.०७	*आवधिक योजनाको लक्षयको तुलनामा उपलब्धी प्रतिशत*
		SIP कार्यक्रम वाट			*2511*							
आ. व.	078/079			*348*	*1950*	*2298*	*145*	*2443*	*448134*			*अर्ध वार्षिक माघ सम्म*
हाल सम्म जम्मा (हेक्टर) प्रदेशको तराइ स्थित जिल्लाहरुको सिंचित अवस्था			(स्रोत-प्रथम आवधिक योजना 076/77-2080/81 ,प्रदेश योजना आयोग प्रदेश नं.१)	4391	27590	287161	48300	335461				
झापा जिल्ला			५२	प्रतिशत कृषियोग्य भुमिमा सिंचाइ सुविधा पुगेको।								
मोरङ्ग जिल्ला			६३	प्रतिशत कृषियोग्य भुमिमा सुनसरी मोरङ्ग सिं. यो तथा अन्य अन्य निर्माण भएका सिचाइ योजनाहरु वाट सिंचाइ सुविधा पुगेको।								
सुनसरी जिल्ला			७५	प्रतिशत कृषियोग्य भुमिमा सुनसरी मोरङ्ग सिं. यो तथा अन्य अन्य निर्माण भएका सिचाइ योजनाहरु वाट सिंचाइ सुविधा पुगेको।								

नतिजा सूचक	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	योजनाको अन्तिम वर्ष २०८०/८१
प्रभाव	**जल उत्पन्न प्रकोपबाट प्रभावित परिवार**	संख्या	१०५०	1175	1300	1425	1550	१६७५
असर	जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण (जमिन उकास)	हेक्टर	--	300	600	900	1200	१५००
	जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण (जमिन बचाउ)	हेक्टर	--	4000	8000	13000	20000	२७०००
असर	***उपलब्धी सूचक***							
क)	निर्मित तटबन्ध	कि.मि	१६८	198	228	263	300	३००
ख)	पहिरो रोकथाम	संख्या	५	10	15	20	25	३०
ग)	बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण	वटा	--	3	6	10	15	२०
घ)	जोखिम नक्सांकन	जिल्ला	--	3	6	10	14	१९
ङ)	हिमताल सम्बन्धमा अनुसन्धान	संख्या	--	1	१	२	२	३
च)	बाढी तथा नदी नियन्त्रणका लागि कुल खर्चमा वायो इन्जिनियरिङ लगायत स्थानीय प्रविधिको उपयोग खर्चको अंश	प्रतिशत	१०	१०	१०	१०	१०	१०
छ)	प्रकोप जोखिम सचेतना अभियान संचालन भएका स्थानीय तह	संख्या	--	30	65	101	137	१३७
ज)	प्रमुख नदीमा बाढी पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	संख्या	१	2	3	4	5	६

??? ????????? ??????.pdf

प्रदेश सरकार
खानेपानी सिंचाई तथा ऊर्जा मन्त्रालय
प्रदेश १ , विराठनगर
विभिन्न योजना अवधिमा विकास गरिएको निर्मित तटवन्धन

निर्मित तटबन्ध

योजना अवधि/आर्थिक वर्ष		सरकारी निकायहरुको प्रयासबाट निर्मित तटबन्ध कि.मि	आवधिक योजना 076/77-2080/81 को लक्ष्य कि.मि	हाल सम्मको प्रगती कि.मि	हाल सम्मको कुल प्रगती कि.मि	आवधिक योजनामा हाल सम्मको प्रगती	लाभान्वित घरधुरी संख्या/जग्गा उकास हेक्टर	कैफियत
१		२	३	४	५	६(५/३) %	७	८
आधार वर्ष आ. व.	075/076	१६८	132					
आ. व.	076/077			38.00	38.00	**२८.७९**	६५७९/४०५	
आ. व.	077/078			१२.७९	50.79	**३८.४८**	6165/37	
आ. व.	07८/079			५.७४	56.53			078माघ मसान्त सम्मको।
हाल सम्म भएको तटवन्ध कि.मि					**56.53**			

सिंचाईको अवसर

१. ५०% भन्दा बढी कृषि योग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा पुर्याउन बाँकि
२. बिषयगत मन्त्रालयको स्थापना (खानेपानी, सिंचाई तथा उर्जा)
३. स्थापित सांगठनिक संरचना (१४ वटा डिभिजन, २ वटा व्यवस्थापन डिभिजन, १ वटा भूमिगत डिभिजन)
४. स्थापित ऐन,नीति , नियमावली, नर्म्स , म्यानुवाल्स, स्पेसिफिकेसंस आदि
५. प्रशस्त पानीको स्रोत तथा खेतीयोग्य जमिन
६. कृषि पर्यटनको सम्भावना तथा कृषिमा युवाहरुको आकर्षण बढ्दो
७. लिफ्ट , बहुउदेश्य तथा नया प्रबिधि सिंचाईको पनि प्रचुर सम्भावना रहेको

चुनौतिहरु

१. अनधिकृत नदिजन्य पदार्थहरुको उत्खननले नदि गहिरिदै जानु र सिंचाईका संरचनाहरु जोखिम मा पर्नु .(प्राकृतिक स्रोतहरुको विनाश)

२. खेतीयोग्य जमिनमा Land Plotting भै खेतीयोग्य जमिन घट्दै जानु

३. नदि कटान , पहिरो आदिले खेतीयोग्य जमिन नासिदै जानु

४. प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने गरि ससाना कार्यक्रम संघिय सरकार बाट लागु हुनु

५. स्थानीय निकायको क्षेत्र भित्र पर्नेसाना सिंचाई प्रणाली हरुको मर्मत सम्भारको लागि स्थानीय निकायले प्राथमिकता नदिनु र डिभिजन कार्यालयमै सिफारिश गरेर पठाउनु

चुनौतिहरु

६. प्रदेश सरकारको आवधिक लक्ष्य अनुसार सिंचाई योजनाहरुको छनौट तथा बजेट व्यवस्थापन नहुनु ,बजेट शिलिंग घट्दै जानु

७. जलवायुमा भैरहेको परिवर्तनले Hydrological प्रक्रियामा परिवर्तन भै Cloud Busrt Rainfall को कारणले अप्रत्याशित बाढी/पहिरोले सिंचाई संरचनाहरु क्षेतिग्रस्त हुनु

८. जग्गाको मूल्य बृद्धिले नया सिंचाई संरचना निर्माण/विस्तार गर्न अप्ठ्यारो पर्नु

९. सिंचाई उपभोक्ताहरुको सक्रियतामा कमि, सिंचाई सेवा शुल्क नउठ्ने, मर्मत सम्भारको लागि Dependency Syndrome.

चुनौतिहरु

१०. जनश्रमदान कम्तिमा ३% राख्दा ठुला योजनाहरुमा जन श्रमदान पुर्याउन गार्हो हुने (नियमावली पुर्नाविचार गर्नु पर्ने देखिएको)

११. ३० वर्ष भन्दा पुराना सवारी साधन, पहाडी जिल्लाका डिभिजन हरुमा दरबन्दि अनुसार पदपूर्ति नभएको

१२. स्वीकृत जिल्ला दररेट भन्दा बजार मूल्य अनपेक्षित वृद्धि –प्रगतिमा रुकावट

१३. केहि निर्माण व्यवसायी स्वयम जिम्मेदार नहुँदा निर्माण कार्यको गुणस्तर कायम गर्न कठिनाइ हुने

१४. बाटो /पुल आदि भौतिक संरचना निर्माणको कार्य गर्दा भैराखेको सिंचाई संरचनाको व्यवस्थापन वारे सरोकारवालाहरुले ध्यान नदिनु .

समस्याका समाधान तथा उपायहरु

१. प्रदेश १ सुहाउदो सिंचाई नीति, नियमावली , कार्यविधि ल्याउनु पर्छ .

२. प्राकृतिक स्रोतसाधनको संरक्षणको लागि स्पस्ट नीति तथा निर्देशिका ल्याइनु पर्छ

३. प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने ठुला तथा बहुउदेश्य योजनाहरु संचालनको लागि सघिय सरकारसंग सहकार्य गर्ने नीति ल्याइनु पर्छ

४. संघ सशर्त अनुदान अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमहरुको लागि जलस्रोत तथा सिंचाई विभाग संग नीतिगत रुपमै सहकार्य गर्ने कि ?

५. जग्गाको मुवाब्जा बिना नया सिंचित क्षेत्र बिस्तार असम्भब नै देखिएकोले त्यस्ता योजनाहरुको Appraisal मै मुवाब्जाको लागत समेटिनु पर्ने .

समस्याका समाधान तथा उपायहरु

६. संचालनमा रहेका योजनाहरुको मर्मत सम्भार तथा सुधारको लागि विभिन्न दात्रि निकाय (ADB, World Bank) आदि संग संघिय सरकार मार्फत प्रतक्ष्य सहकार्य गरिनु पर्छ .

७. दरबन्दी अनुसारको पदपूर्ति तथा कर्मचारीको ब्रिति बिकासको सम्पूर्ण अवसर खुल्ला राखिनु पर्छ .

८. कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिम , वैदेशिक भ्रमण तथा वैदेशिक उच्च तहको अध्ययनको अवसर प्रदान गरिनु पर्छ .

धन्यवाद